

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN**MEDEDELINGEN VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
FOLKLORISTEN**

Maatschappij zonder winstbejag

Secretariaat van de Bond :

L. VERLODT, Zalmstraat, 69, Gent.

Alle stortingen te doen op postrekening :
969.46, Bond Oostvl. Folkloristen,
Gent.

Redactie van Oostvl. Zanten :

F. VAN ES,

Désiré De Wolfstr., 3, Aalst.

J. VERMEULEN & J. BOES.

OUDE WENSEN.

Zoals ik elders eens aangaf, ontsluit het nagaan der lotswisselingen van een familie, tussen zekere tijdperken, meestal rijke bronnen voor een geschiedenis, getuigende, dat de waarheid dikwijls vreemder is dan de verbeelding. Waar men ook aanvangt, ontwaart men hoe het zaad reeds was gestrooid, waaruit vruchtbaar graan of schadelijk onkruid ontspruiten zal en tevens, hoe er door het familieleven evenals bij de afzonderlijke mens, een keten slingert, waarvan de schakels soms wonderbaar in elkaar grijpen. De wijze, waarop dit plaats vindt, vormt dikwijls overleveringen, welke meestal door de tijd gekleurd, en herkleurd, soms eeuwen lang blijven rondzweven en, door vertellingen in huis en vooral in de kinderkamers, van geslacht tot geslacht worden overgebracht. Vele mensen schijnen niet te vermoeden, hoe leerzaam en treffend deze familie-overleveringen kunnen wezen en hoe soms enkele regels, met door de tijd verbleekte inkt, geschreven op het geel geworden papier der schutbladen van een familiebijbel, in verband met die overleveringen, vertellingen van hartroerende voorvallen bewaren. Oude brieven en zo hier « wensen », ééns boden van vreugde of aankondigers van smart, en slechts bij toeval aan snippermand of vuurhaard ontkomen, kunnen ons op dezelfde wijze als terugtoeren in een ver verleden, en laten dus de indruk na, als vernamen wij een echo van lang verstomde stemmen. Familiën zonder overleveringen, zou men schier kunnen vergelijken bij bomen zonder wor-

HOLLANDSE PINKSTERBRIEF.

(Vermoedelijk einde 18° eeuw).

Uit verzameling Museum Folklore, Gent.

tels en slechts weinig gevoed door takken en bladeren boven den grond. Vele oude familieoverleveringen zijn bewaard gebleven in de sprookjes, waarmede ouderwetse moeders, in de winteravondschemering, het jonge volkje soms zó weten bezig te houden, dat de heugenis nimmer verloren gaat. Mijn beste moeder bezat, bij andere voortreffelijke eigenschappen, ook de gave om onderhoudend te vertellen en bezielend voor te lezen. — Mijn vader, een man met een helder hoofd en een warm hart, doch door de omstandigheden tot een eigenaardige persoonlijkheid gevormd, kwam nu en dan, meest des Zondags, in de huiskamer, met perkamenten met zegels, oude papieren en andere geheimzinnige voorwerpen ter tafel. Het was altijd een genot; want, bij het bezien van tekeningen, portretten, penningen, eretekenen en andere voorwerpen en bescheiden, kwamen als vanzelf de verhalen uit de oude tijd, de vertellingen uit de tijd der omwentelingen van 1787, 1795 en zo al meer ter sprake, welke mededelingen mij zó boeiden, dat die heerlijke avonden als feesturen onvergetelijk in de geest zijn gedrukt. Toen ik mij reeds jaren geleden bezig hield om een en ander op te tekenen over onze familie en daaraan aanverwante geslachten, en waarin ik niets wilde opnemen, dan wat onwankelbaar vast stond, welke de gedachte op, om ook de vele overleveringen samen te brengen en de vele flauwe lichtstralen als in één lichtbundel te verenigen en te rangschikken.

Het is werkelijk een genot, vorm en kleur te geven aan reeds lang mij in onbestemde trekken voor de geest zwevende taferelen.

Keren wij thans, na deze uitweiding ter inleiding, welke haar nut kan hebben, tot onze oude wensen terug. Zij verplaatsen ons in de oude stadsvolksschool van vóór 1800, halfdonker en dompig. Geen plaat of zelden een kaart aan de wand, met nauwelijks bankjes om op te zitten en een schoolmeester, die veelal zelf niet veel geleerd had.

Uit deze schemer van die Amsterdamse volksschool zien wij voor ons opdoemen de **ezelskop** en de **plak**; tuchtmiddelen welke, bij ons althans, tot het verleden behoren. Een niet al te snuggere Piet werd dit bordkartonnen gevaarte als straf opgezet, waardoor hij tot spot van zijn medescholieren stond. De plak was een soort platte pollepel, waarmede slagen op de handpalm of op andere lichaamsdelen werden toegebracht. Het is niet onmogelijk, dat naar aanleiding daarvan het onschuldige kinderspelletje handje-klap of handjeplak werd ontleend. En had de belhamel werkelijk een ernstig vergrijp gepleegd, dan kon in die oude tijd de plakstraf aanmerkelijk worden verzwwaard, door het toedienen van zo-

veel slagen op de binnenkant van de hand met een plak, waarin ijzeren of koperen pennetjes waren aangebracht. Inderdaad, men was in de tijd, toen de lijfstraffelijke tuchtiging ook op de scholen nog was toegestaan, voorzeker lang niet mals!

Behalve plak en ezel was het derde attriboot van de oude schoolmeesters de zgn. **duif**, een doorgaans smoezelig en onherkenbaar lappenbeest, dat de schuldige leerling(e) door meester werd toegeworpen vanuit zijn kathedraal, en die het dan bij hem moest terugbrengen om haar (zijn) straf te incasseren. En dan niet te vergeten de **roede**, alle onder meesters bereik, opgehangen aan zijn leerstoel.

We zien voorts bij de lezing van die oude stukken in gedachten onze betovergrootouders en oerbetovergrootouders zwoegen over het « Haneboek » en horen hun eerste lees oefeningen stamelen of volgens « Bartjens » hun cijferoefeningen verrichten. En die generaties lang gebruikte oude schoolboeken waren gewoonlijk zo vuil, beduimeld en gescheurd, dat men er bijna niet in lezen kon.

Toch « kwam » men er, want valt het niet te loochenen, dat ons voorgeslacht eminente mannen voortbracht en was het voorzeker niet overal even slecht. Ook onder de oude schoolmeesters had men paedagogen en mannen die hun leerlingen wat bijbrachten. Vooral in de 18^e eeuw, doch ook daar vóór, werd o. a. van het schoonschrijven veel werk gemaakt en trof men onder de schoolmeesters in waarheid vele « meesters » in de schrijfkunst aan. Het schrijven geldt toen ook als een **hoofdvak**. En hier komen we meteen tot de kern van ons onderwerp de « oude wensjes ».

Het was vroeger gewoonte nog, tot in de tweede helft van de vorige eeuw bij hoogtij-dagen, dat de schoolmeester de leerlingen een houtsnede, later gegraveerde prent, zelden ook een litho gaf met de bedoeling, dat deze door de kleinen veelal met de hand werd gekleurd, terwijl dan de uitgespaarde ruimte in het midden moest dienen ter invulling van het wensje, eigenhandig geschreven door het meisje of de jongen. De opdracht in het hoofd en de ondertekening in de voet werden meesttijds met sierlijke krulletters door meester zelf geschreven, terwijl het eigenlijke wensje door de kinderen werd ingevuld, tegelijkertijd bedoeld als proeve inzake hun vorderingen in de edele schrijfkunst. Doorgaans waren de op rijm gebrachte wensjes van Christelijke strekking en, wat de met waterverf gekleurde rand betreft, vertoonden die voorstellingen van diverse aard en strekking. Bloemmotieven, allegorische voorstellingen, militair en schutters, landschappen, kermisprenen en stadsgezichten, het buitenleven, landbouw, marktwezen en visserij, bijbelse voor-

stellingen, havengezichten, koopvaart en handel, wintervermaak, ja wat niet al. De meest verschillende onderwerpen kwamen voor. Het aanzien van zo'n met de hand gekleurde oude wens geeft steeds een bijzondere bekoring, er gaat sfeer van uit en in 't bijzonder, wanneer zo'n wens van eigen familie is. Vaak ook werden ze ingelijst, evenals de oude bekende merklappen, en met piëteit opgehangen en bewaard.

Zodoende zijn nog vele van deze wensen in meerdere families bewaard gebleven tot in onze dagen en is het opmerkelijk dat een groot deel herkomstig blijkt uit Holland, Noord- en Zuid-Holland, in 't bijzonder uit **Amsterdam**. Of van daaruit deze gewoonte zich verder verbreidde over de Nederlandse gewesten?

De grootte was variërend. De meest gangbare maat was wel 42 bij 33 cm. zoals bij de hier beschreven wensen, met uitzondering van de hierna beschreven « Nieuw-jaarwensch » van **Anna Maria Roeloffs**, die ruim een vierde van bovengenoemde maten meet.

Zo berusten in het familie-archief « Nieuwenkamp » een 10-tal van deze wensen, waarvan de oudste dateert van 30 Sept. 1783. Oorspronkelijk maakte dit tiental deel uit van de verzameling van wijlen de bekende schilder, etser en ethnograaf **W. O. J. Nieuwenkamp**, bijgenaamd « de Zwerver » te Edam, later te Florence, die o.m. de « Stichting Museum Nieuwenkamp » in het leven riep te Edam, ondergebracht in een der belangrijkste en voornaamste huizen uit oudheidkundig oogpunt van genoemde stad, daterende van 1659, het perceel Voorhaven 137, gelegen naast de Lutherse kerk, zijn eigendom en geheel door hem in stijl gerestaureerd.

Als gezegd deed de leerling(e) zijn of haar best op het « wensje » voor vader en moeder, de grootouders of opgedragen aan oom en moei (tante), om toch maar vooral goed te laten uitkomen hoe « knap » ze reeds waren in het schrijven. De kinderen kregen dan een « presentje », veelal in geld « om te feesten » en kon men tevens de vorderingen zien welke de kleinen maakten bij meester op school.

Zo had men Nieuwjaars-, Paas-, Pinkster-, Kermiswensen, enz. De Nieuwjaarswensen kwamen in de 18^e eeuw in de plaats van het voordien « Nieuwjaar-zingen », toen dit zingen, en terecht, door de Overheid werd verboden, aangezien het hier en daar de burgerij te lastig gemaakt werd. Ik doel hier op het aanbieden aan de ingezetenen van Nieuwjaarsprenten met er onder gedrukte wens op rijm. **Drijver** haalt hier aan de Amsterdamse nachtwacht, de porder, de waldieper — dit was de man, die geregeld uit de gracht van zijn wijk het vuil moest baggeren, dat er in die tijd door de

grachtbewoners zonder schroom ingeworpen werd — de askarman en anderen, die zulk een Nieuwjaarsprent kwamen aanbieden.

Eén van de **laatste** Nieuwjaarswensen zal wel zijn die van **Arris Hardeman**, vuilnisman, omroeper en klokluider te **Doorn van het jaar 1933**, afgedrukt in de zesde jaargang van het maandblad « Eigen Volk », 1934, bladzijde 17.

We moeten wel een onderscheid maken tussen (Nieuwjaars) **wensen** en **-prenten**. De **prenten** als zodanig, waren meestal gedrukt en behandelden een bepaalde voorstelling omtrent de gebeurtenis waar het over ging, terwijl de **wensen** evenzo gedrukt waren, doch alleen in randmotief, waarbij de wens voor de een of andere gelegenheid ingeschreven werd in de ruimte die de rand omsloot. Beide soorten komen dan met de hand gekleurd voor. De wensen in 't bijzonder werden op de scholen verstrekt.

Uitgebreide verzamelingen bestaan er van deze prenten en wensen in particulier bezit of opgelegd in familie-archieven. In onze eeuw ging, als zoveel helaas, dit oude gebruik teniet. De gedrukte Nieuwjaarswens van **Arris Hardeman A°. 1933** is denkelijk wel een van de allerlaatste en door zijn eenvoud een van de meest merkwaardige van de jongste tijd.

Na de wensen kwamen de **Nieuwjaars-prentbriefkaarten** en bezorgden zij onze postboden heel wat werk om en bij de eerste Januari. Ook dat gebruik heeft echter zijn hoogtepunt bereikt en is de laatste decennia sterk aan het afnemen, waar de kaartjesregen met Nieuwjaar en de Nieuwjaarsadvertenties het pover overblijfsel van zijn. En zelfs die kaartjesregen is aan het tanen, geworden tot een mild motregentje.

De oudste (school)wens⁽¹⁾ voorkomende in het familie-archief « Nieuwenkamp » is een zgn. « Kermisbrief » daterende van 30 Sept. 1783 en ondertekend **Adriana Kits**, opgedragen aan haar ouders. Het schrift van de wens zelf, eigenhandig door haar geschreven is erg verbleekt, als gevolg dat zij als meisje van nauwelijks 9 jaar nog niet zo'n vaste, geoefende hand had als meester, die, zo als te doen gebruikelijk, de aanhef en het slot met zwierige krulletters schreef. De tekst luidt als volgt, tevens een typisch voorbeeld van zo'n oude schoolwens uit de pruijentijd :

(1) Voor zover we menen te weten, bestond in Vlaanderen het gebruik niet ook met Pasen, Pinksteren of Kermis in de school geschreven brieven voor ouders of familie door de kinderen te laten aflezen. Bewijzen van het tegenovergestelde zouden ons welkom zijn. (Nota Redactie).

KERMIS BRIEF

Aan Mijn

Eerwaarde Ouders

Door godes gunst en meesters vlijt
ben ik zover op deesen tijd
geraakt tot op mijn negen Jaaren
mijn konst kom aan u openbaaren
met pen en inkt op wit papier
gij zien kond hoe ik daar mee zwier
werd u vertoond met deeze groet
dat godes heyl u steeds ontmoed
in al u doen en al zijn zegen
gelyk een milde zomerregen
daald op u ende uwe neer
en dat gy moogt van god den heer
na 't aardsche deel den heemel erven
leerd sterven eer gy komt te sterven
om zo den hemel hier op aarden
nooit mis te treden hoe 't ook gaat
maar dat wy 't leeven zo betragten
dat 's leevens kroon ons staan te wagten

U. E. Onderdanige Dogter
Adriana KITS.

Adriana Kits werd te Amsterdam geboren 30 Sept. en aldaar gedoopt in de Oosterkerk 2 Oct. 1774, overleden te Zwolle 20 Maart 1821. Zij huwde te Amsterdam, als zijn 3^e echtgenote, (ondertrouw aldaar 7 Febr.) 1799 met de koopman **Jan Mattheus Nieuwenkamp** (1764-1824), uit welke alliantie een tak, waarvan enkele leden zich **Kits Nieuwenkamp** noemden.

Adriana Kits was de oudste dochter van de Amsterdamse mr. metselaar en makelaar (sedert 1789), wonende op de Keizersgracht, **Abraham Kits** (1745-1845, bijna 100 jaar geworden) en diens 1^e echtgenote **Christina van Leeuwen** (1745-1818).

Jan Mattheus Nieuwenkamp en **Adriana Kits** zijn de betovergrootouders van schrijver dezes.

Dan volgt van dezelfde een

PINKSTER BRIEF

Aan mijn zeer waarde

VADER en MOEDER

op den 30 Mey 1784

Ondertekend : « dit wenst UED. D.W. Dogter **Adriana Kits** ».

De strekking is geheel in het kader van de pinkstergedachte en de geest van de tijd. Evenals de vorige een kreupelijm.

Zij eindigt met de volgende tirade :

Verschoon 't gebrek van dit geschrift
Ik wens dat gij 't niet keurig zift
Ligt zou mijn schrijf lust dan verslappen.

In chronologische volgorde volgt dan haar zuster **Sophia** met een

KERMIS BRIEF

Aan mijn zeer waarde & geliefde

VADER en MOEDER

Amstm. den 19 Septemb. 1784.

De rand is hier in stijl gehouden, een oogsttafereel van fruit, appels; September, Herfstmaand. Als voorbeeld van zo'n 18^e eeuwse Kermisbrief is het niet ondienstig het rijm hier in zijn geheel over te nemen.

Eerwaarde ouders nu de kramen
Met Goederenvol zijn daar men zaamen,
Den kijker en den kooper ziet
En 't goeden dus ons stad geniet
Aan den opmerkende vertellen
Wie zal of kan er zig toe stellen
Om dit met een dan baar gemoed
Teroemen maar dien overvloed
Misbruiken veele want de zonden
Werd dan bij haar op 't meest gevonden,
Wel hem die 't breeden pad niet gaat,
Maar 't deugde spoor, mijn waarde laat,
UE. deeze Letteren Behagen,
Die u nu werden opgedragen,
't Is nog niet veel maar ziet gij moet,
't Gunstig aanzien weest gegroet;
door

UE DW Dogter

Sophia KITS.

Sophia Kits was de jongere zuster van **Adriana** en het tweede kind uit het huwelijk van de Amsterdamse makelaar **Abraham Kits** x **Christina van Leeuwen**. Zij werd geboren te Amsterdam en gedoopt aldaar in de Oosterkerk 6 Oct. 1776. Haar huwelijk vond plaats te Amsterdam, ondertr. ald. 1 Mei 1801 met **Jan Wimmers** van Amsterdam, toenmaals wonende in de Kerkstraat bij de Leidsestraat.

De volgende wens is wederom een nieuwjaarswens van het jaar 1785 van de hand van **Adriana Kits** en wel aan haar « Oom en Moey ». Denkelijk is deze wens opgedragen aan haar oom en

tante **Willem** of **Wilhelmus Kits** en zijn 1^e vrouw **Hendrika Jansen**. Hij was de compagnon van Adriana's vader, geboortig van Eemnes 17 Febr. 1757 en mr. metselaar op 't Weesperveld in de « Werkende Metzelaar ». Hij overleed te Amsterdam 17 Oct. 1824 en huwde 1^e aldaar (ondertrouw 16 Apr.) 1779 met **Hendrika Jansen** van Zeddam in Gelderland of Zedde in Noord-Holland, tussen Edam en Monikkendam, geb. in 1746 en overleden te Amsterdam vóór 29 April 1791.

Het is ook mogelijk dat deze nieuwjaarswens opgedragen werd aan haar oom en tante **Bastiaan Krekel** en **Geertruy Kits**.

Geertruy Kits werd vermoedelijk te Utrecht of te Eemnes geboren in 1750. Zij huwde te Arnhem 6 Juni (ondertr. 22 Mei) 1766, **Bastiaan Krekel** van Amsterdam, Rijnschipper « varende op de Rhijnstroom », overleden te Amsterdam 21 Maart 1809, begraven in de Oosterkerk.

De wens van 1785 is fraai geschreven en het rijm loopt wat beter dan de voorgaande wensen, waarom ik ook deze in zijn geheel afschrijf.

NIEUWE JAAR

WENS

Ter Intreding Van Het Jaar onse
HEERE JESU CHRISTUS 1785
an myn Zeer Geagte
OOM en MOEY

Is op dezen Dag dat ik
Mag met blijdschap U ontmoeten
En met Zeegen wensen U groeten
Daarom ben ik in mijn schik
Wijl ik weet dat gy verschoonen
Zal myn Vrijheid nu ik toonen
Wil myn Schrift en ook myn Bee
Dat U in dit Jaar Gods Zeegen
En Genaa op al U Weegen
Zonder Ramp wil volgen mee
Tot gy zult na langen Jaaren
Eens in 't Eeuwig Heyljaar vaaren.

Dit Wenst UE Onderdaanige
Dienaressen en Nigt

Adriana KITS

Rechts van de tekst is met vaardige hand in één pennestreek een opvliegende vogel, voorstellende een duif of adelaar, getrokken. Thans volgt een alleraardigst voorbeeld van een nieuwjaarswens van **Otto Kits**, vertonende als randversiering diverse tafereeltjes uit

het volksleven en de handel. Het is een wens van het jaar 1788.

Bovenaan ziet men een landelijk visser, gewapend met schepnet en zegen in zijn bootje, in 't verschiet een dorpje met kerk. In het hoofd rechts strandvisserij, vermoedelijk op garnalen of mosselen, waaronder twee vissers met hun vangst, in gesprek. Midden en onder, links een herberg met uithangteken een eend (?) en waarop te lezen staat «Vry Wyn» aan de hoek op een kade met daaronder een vismarkt. Rechts een burgerhuis met daaronder vermoedelijk een huisje waar de visafslag plaatsvindt. In de rand zijn verder nog verwerkt een visnet met kurken drijvers, een visben, zelfs twee en onduidelijk, vermoedelijk een fuik. Zelfs een roeispaan en een tweetal steltlopers zijn niet vergeten, waarvan één een visje wist te verschalken en de andere geestig met opgeheven poot stelling heeft genomen op de rechtervleugel van de vismarkt in de rechter-benedenhoek van de prent. De wens zelf wordt boven door de goddelijke adem beïnvloed, het bekende heilsteken tot afweer van kwade invloeden. Het geheel is een typisch voorbeeld van volksprentkunst uit die dagen.

Otto Kits was de zoon van vorengenoemde **Willem (Wilhelmus) Kits** en **Hendrika Jansen**. Hij werd geboren te Amsterdam 14 Febr. en gedoopt 17 Febr. 1780, eerst metselaar op 't Weesperveld over 't Werkhuis in «De Werkende Metzelaar» (1801), later logementhouder op het Leidseplein n°. 3 (1808), in 1814 sergeant der schutterij, 4^e Batt. 3^e Comp., liggende Vesting Weesp. Hij huwde te Amsterdam (inget. ald. 23 Jan.) 1801 **Johanna Willemina Be(e)mond**, wonende vóór haar huwelijk in de «Prinsenhofsteeg in 't Schip van Utrecht»

Ook dit rijm loopt vrij behoorlijk, althans voor dit soort wensen en luidt als volgt :

Schoon 't veel Eeuwen is geleeden,
Dat God zoon besneeden is,
Vier wy daarvan op heeden,
Egter weer gedagten is.
Ik wens dat gy aan Jesus Lyden,
In dit Zaalig Nieuwe Jaar,
Deel moogt krygen met verblyden,
Hier in aanvang en hier naar,
Eens zult worden op genoomen,
Daar gy uw vol vroolijkheyd,
In Mesias vreugde stroomen,
Baaden zult in Eeuwigheyd.

BLYVE UEDW DIENAAR

En

Neef Otto

KITS.

Amsterdam Den 1 January 1788.

Hierop volgt, volgens tijdsorde gerangschikt, de nieuwjaarswens van **Abraham Krekel** van het jaar 1790, boven met een paar stadsgezichten, waarmede ongetwijfeld Amsterdam bedoeld zal zijn, gezien ook de oude slede, de voorloper van de Amsterdamse « aapjes »⁽¹⁾ en beneden een winterzicht.

Abraham Krekel was de zoon van het hiervoren genoemde echtpaar **Bastiaan Krekel** en **Geertruy Kits**. Van hem is mij verder niets bekend.

Ook hij droeg zijn wens op aan zijn oom en tante **Abr. Kits**, de makelaar en **Christine van Leeuwen**.

Als voorbeeld van een paaswens volgt thans het

PAASCH GEDIGT

GELIEFDE VADER en MOEDER

Het Paaschfeest my verpligt,
Aan u te presenteeren,
Dit kleyne rymgedigt,
Geschreeven om te leeren,
Ik wensche dat dit feest,
't Geloov in ons versterke,
En Christus door zijn Geest
Gods vreeze in ons werke,
En ik door myne vleyd,
U beter schrift mag toonen,
Dies bid ik door dees tyd,
Wilt my nu wat verschoonen.

UE Gehoorz Zoon

Wynandt Otto Kits.

Amstm den 8 April 1792.

Hieruit blijkt duidelijk ten overvloede, dat het niet alleen om de « presentjes » te doen was, doch dat tevens deze wens dienden als schrijfoefening op de scholen.

De rand is ook hier weer toepasselijk met bijbelse voorstellingen verlicht en met de hand gekleurd.

Wijnand Otto Kits, zoon van den makelaar **Abr. Kits** en **Chr. van Leeuwen**, het vijfde kind van de zes, werd gedoopt te Amsterdam in de Zuiderkerk 18 Febr. 1784. Hij overleed vóór 1819. Van hem is verder niets bekend, dan dat hij een tweetal notariële akten tekende op 18 Apr. 1801 en op 11 Apr. 1802 te Amsterdam.

Ten slotte nog een nieuwjaarswens van 1794 met dezelfde voorstelling als de nieuwjaarswens van 1790 door **Abr. Krekel** geschreven, met het stadsgezicht in het hoofd en het wintertafereel bene-

(1) Huurrijtuigen.

den, doch thans ingevuld door **Adrianus Kits** voor zijn « Oom en Meuy ». Die oom en tante zullen wel weer de Amsterdamse makelaar en zijn vrouw zijn geweest, hoewel ik de maker **Adrianus** niet kan thuisbrengen. Ik vond hem althans niet terug in het oud-Gemeentearchief te Amsterdam en is hij vermoedelijk dan ook niet te Amsterdam geboren; mogelijk te Eemnes of Utrecht. Van hem werd mij verder niets bekend.

Behalve de prent is ook de wens zelf gelijk aan die van 1790, welke ik hier curiositeits-halve laat volgen :

NIEUWJAARS WENSCH

ZEERWAARDE OOM en MEUY. —

Myn waarde Oom en Meuy gunt me dat ik 'deerste Dag
Van 't Jaar myn kinderpligt aan u beloonen mag
Het Nieuwe Jaar dat is ons wederom verscheenen
En 't Oude als een schim of schaduwe verdweenen
Terwijl het Christendom dit groote Feest dan Vierd
Waar op ons aller Heer en Heiland Jezus wierd
Na zijn Geboorte Op den agtsten dag Besneden
Heeft u verpligte Neef ook groote stof en reden
Dat hy zig 't u waars keert en wenscht u met malkaar
Na Lighaam en na Ziel een Zegenryk Nieuw jaar.

UEDW DIENAAR en NEEF

Adrianus KITS.

1794.

Het viel mij op dat meerdere modellen genummerd waren, d.w.z. zowel met een gedrukt nummer, hetwelk een serie-uitgave van deze prenten verraadt, als met een nummer op de verschillende exemplaren met inkt geschreven. Dit laatste nummer kan zowel van de schoolmeester zijn, althans met een geoefende hand geschreven, als van een vroegere (oude) verzamelaar, die mogelijk zijn exemplaren nummerde en wellicht inschreef in een register. — Voorts viel mij op, dat blijkbaar dezelfde voorbeelden van wensen, zowel wat de prenten zelf als wat de tekst betreft, herhaaldelijk opnieuw werden gebruikt. De prent bestond in serie en de meester « dichtte » in serie, bij elke gelegenheid een geijkt model; mogelijk had hij nog de keus uit verschillende voorbeelden en de leerling eveneens. Doch dat het geschiedde aan de lopende band staat wel vast en hebben we hier ongetwijfeld te doen met een serie vaste modellen, zowel voor de prenten als voor de tekst van de wensen zelf en ik vermoed dat elke schoolmeester voor zich zijn eigen gemaakte voorbeelden van gelegenheidswensen had.

Oorspronkelijk kwamen in het familie-archief « Nieuwenkamp »

nog twee oude wensen voor, welke daar feitelijk niet thuis behoorden, zijnde voor zover bekend niet van de familie of van aangehuwde geslachten. De jongste van dit tweetal had betrekking op een familie **Roeloffs**, reeds terloops aangehaald.

Het was een « Nieuw-jaarwens aan mijne zeer geliefde Grootmoeder, bij den aanvang van het jaar 1848 » en ondertekend : « UEDs Ond. ge Dienaresse en kleindochter : **Anna Maria Roeloffs**. Oudewetering 1 Jan.y 1848.

Daar onder stond met andere hand geschreven : « Zij stierf den 9 Junij 1849 in den ouderdom van 12 en een half jaar ». De rand was met bloem- en vogelmotieven uit de hand gekleurd.

Deze wens werd geschonken aan de familie **Roeloffs** te Rotterdam, zodat zij daar ter plaatse met piëteit wordt bewaard.

Wat de andere wens betreft, is dat een « Pinxter Brief aan mijn Eerwaarde Moey » en ondertekend met « Uw Dienstw. Dienares en Nicht **Elizabeth Du Pree** ».

Het geheel is keurig gecalligrafeerd en met de hand gekleurd. De rand vertoont van boven, tussen twee cherubijnen, de duif in stralenkrans, het symbool van de Heilige Geest; op de banderol er onder leest men « Soli Deo Gloria ». Verder staan, midden en onder in de rand, de symbolen van de vier evangelisten afgebeeld. Midden links, de mens (St. Mattheus), midden rechts de arend (St. Johannes), van onder links de leeuw (St. Marcus) en onder rechts, de stier (St. Lukas). Het stuk is ongedateerd, doch zoals op te maken is uit de stijl en andere gegevens dateert deze prent met pinksterwens uit de jaren 1785-1795 en is vermoedelijk opgesteld te Amsterdam.⁽²⁾

Hier volgt de tekst⁽³⁾ van deze pinksterbrief, waarvan we anderszijds rechtover blz. 103 een reproductie geven :

PINXTER BRIEF

Aan mijn Eerwaarde

MOEIJ,

Nu brengt de teijld weer in gedagten, 't gebeurden
op het pinxterfeest, doen al de liev' apostlen
wagten, opt koomen van des heeren geest,
die zij zo kragtelijk vernaamen,
als van een sterk gedrev ne wind,
die 't huijs vervulden daar zij 't zaamen,
een dragtig zaaten eensgezind,

(2) S. schonk deze pinksterbrief aan het Museum voor Folklore, te Gent, waarvoor hij oprecht hartelijk wordt bedankt. (Redactie).

(3) De lezer zal opmerken dat de jeugdige schrijfster in de beginne nog niet rijmwijs was. Haar drie eerste lijnen bevatten immers vier rijmregels, die respectievelijk moesten eindigen op : gedagten, pinxterfeest, wagten en des heeren geest. (Nota van de Redactie).

Voords zag men doen met klaare bleijken,
gedeelde tongen als van vûúr,
en zaagen op een iegeleijken,
o heerleijk lang verwagte úúr,
hier, wierd de tweyfel weg genoomen,
ia zoo volmaakt in godt gesterkt,
door kragt van zulk geestes stroomen,
dat elk een ionger wond're werkt,
de heer bewerkt u door zeijn geest,
zoo kragtig als op't pinxter feest.

UW DIENSTW. DIENARES
EN NICHT
ELISABETH DU PREE.

Voor de familiegeschiedenis is het zeer zeker van groot belang te vernemen van verzamelaars van dit soort oude stukken op welke familienamen zij documenten van deze aard in hun verzamelingen hebben. Op die manier zou men allicht tot uitwisseling kunnen geraken, of door middel van foto's of afschriften het eigen familie-archief kunnen aanvullen. Hierbij openen zich werkelijk meerdere mogelijkheden om de verschillende verzamelingen door onderlinge samenwerking, van een of meer belangwekkende documenten te voorzien, al of niet in originali. Wie wil hier medewerken?

Dr H.W.M.J. Kits NIEUWENKAMP.

De Potjesmarkt te Schellebelle.

Zondag, 15 Juni j.l., werd te Schellebelle de Potjesmarkt officiëel geopend. De jaarlijkse kermis, Potjesmarkt geheten, was vroeger vermaard door de verkoop van kleine aarden potjes, kanetjes, « schuifels », hanen, enz. Sinds een vijftiental jaren bleven de potjes achterwege en verdween meteen een oud folkloristisch gebruik. Dank zij het initiatief van de heer Firmin De Waele, kwamen dit jaar de potjes terug op de markt. De opening van de Potjesmarkt ging met een kleine plechtigheid gepaard.

Te 9.30 u had de ontvangst plaats op het gemeentehuis. Wij noteerden de aanwezigheid van de heer D'Hollander, burgemeester; het voltallige gemeentebestuur; de heren Th. en J. Schampheleere; de hr Raymond De Waele in vervanging van zijn zoon, dhr. Firmin De Waele in 't buitenland weerhouden;

de heer Jules Pieters, vertegenwoordiger van de Nationale Commissie voor Folklore; de heren Edm. Boonen en A. Blondeel, voorzitter en schatbewaarder van de « Vrienden van het Begijnhof » te Gent; de heer Edm. Dutry, voorzitter van de Vereniging « Vrienden van het Oud Gent », de heer Marcel Daem, afgevaardigde van het Gentse Folklore-Museum en van de Bond der Oostvlaamse Folkloristen:

Na het gebruikelijk welkomstwoord van de heer Burgemeester tot de afgevaardigden en het aanwezige publiek, nam de hr Daem het woord namens de Bond en het Museum. In zijn toespraak wenste hij het gemeentebestuur en de heer De Waele van harte geluk met het uitgewerkte initiatief. Hij drukte de wens uit, dat voor de toekomst het folkloristisch karakter van de Potjesmarkt zou beschermd en behouden blijven. De hr Pieters, namens de Nationale Commissie voor Folklore, wees erop, dat het volk eeuwig blijft en zijn gebruiken moeilijk prijsgeeft, als de nodige elementen voorhanden blijven. Op deze dag waren deze elementen, de potjes, aanwezig. Hij drukte de hoop uit, dat de Potjesmarkt elk jaar zou mogen terugkeren. Namens de inrichter Mr. F. De Waele, nam Mr R. De Waele het woord. Als blijvende herinnering aan deze heuglijke dag zal hij een serie potjes schenken aan het gemeentebestuur van Schellebelle en aan het Folklore-Museum te Gent.

Na de ere-wijn gedronken te hebben, zorgde de plaatselijke harmonie voor een vrolijk deuntje. Achter de twee reuzen, gevolgd door de muzikanten, stapten rond 10 u. Burgemeester, gemeenteraad, afgevaardigden en het publiek naar het kraam waar de potjes verkocht werden. Het kraam, opgesteld in de nabijheid van het oude gebouw, « Het Kot », was mooi versierd en de verscheidene soorten potjes waren netjes uitgesteld. Ter plaatse opende de heer Burgemeester de Potjesmarkt. De heer De Waele bood het beloofde geschenk aan voor het gemeentebestuur en het Folklore-museum. Namens het Gentse Museum feliciteerde de hr Daem nogmaals de inrichter en dankte hem voor de geschonken serie potjes. Een lustig deuntje sloot deze korte plechtigheid. De Potjesmarkt kon beginnen, want tientallen kooplustigen verdrongen zich rond de tent om zich de lang weggebleven potjes aan te schaffen.

M. D.

De Bedrijvigheid van het Museum voor Folklore te Gent gedurende de Gemeentefeesten 1952.

1. — De Kampioenschappen.

Na de zo welgelukte rokersprijskamp van verleden jaar wou het Bestuur van het Museum van Folklore te Gent, dat er van houdt niet een dood museum te zijn, wat zo dikwijls als een euvel aan dergelijk hoogstnuttige en hoogstnodige depositoria van relieken uit het verleden door mensen wordt aangewreven, die meestal geen of weinig interesse voor beschavingsgeschiedenis hebben, en dat helaas zo vaak door betergezinden onbedacht wordt nagezegd, maar ook een levend museum wenst te zijn, wou dus het Bestuur de reeks voortzetten, en zou het ook dit jaar 1952, alweer tijdens de geschikt gebleken periode van de Gentse Feesten een paar kampioenschappen van traditionele, maar de laatste tijd minder beoefende volksspelen inrichten. Ditmaal viel de keus op de vogelpik en op de teerlingbak.

In het Museum, waar volgens traditie die dag ook de oude herberg functioneert en men een « pintje dek » kan bekomen, werden de herbergtafels en stoelen geplaatst, de atmosfeer was er, en werd een teerlingbak en een vogelpik opgesteld. Ondertussen verscheen, na een eerste aankondiging, het reglement in de Gentse bladen. Dat het ook in de dorpen van het Gentse werd opgemerkt konden we naderhand vaststellen. Een bewijs dat die spelen nog hun fervente aanhangers tellen, in elk geval.

Het reglement luidde als volgt, voor wat het kampioenschap van de vogelpik betref : Op Zondag 20, Maandag 21, Dinsdag 22 telkens van 10 tot 12 uur, dit waren de drie eerste dagen van de Gentse Feesten, zou ieder bezoeker van het museum van Folklore in de gelegenheid gesteld worden aan de wedstrijden deel te nemen. Mits een speciale inleg van één frank mocht een worp gedaan worden met vier pijlen ; wie honderd vijf en twintig punten bereikte zou in aanmerking komen voor de finale. Deze laatste zou doorgaan in het Museum op Zondag 27 Juli ; zijnde de laatste dag van de officiële Gentse Feesten, eveneens van 10 tot 12 uur. Aan deze wedstrijd van het kampioenschap van Gent waren vier prijzen verbonden : 400 fr., 200 fr., 100 fr. en 50 fr.

Terzeldertijd en op dezelfde dagen zouden de schiftingswedstrijden voor het kampioenschap van de teerlingbak doorgaan. Hier luidde het reglement als volgt : Mits alweer een inleg van één frank mochten drie worpen met vier teerlingen worden gedaan. Bereikte men het aantal zestig ogen dan zou men in aanmerking komen voor de eindwedstrijd. Deze zou eveneens plaats grijpen op dezelfde Zondag 27 Juli, van 10 tot 12 uur, ook in het Museum van Folklore. Zoals aan de eerste wedstrijd waren hieraan ook dezelfde prijzen verbonden, zijnde : eerste prijs : 400 fr., tweede prijs 200 fr., derde 100 fr., en de vierde en laatste prijs 50 fr.

Ten slotte werd ook vastgelegd dat men in beide wedstrijden maar éénmaal in aanmerking kon komen.

Dat de inrichting der kampioenschappen van vogelpik en teerlingbak een grote bijval te gemoet gingen, kon men reeds vaststellen van bij de opening van het Museum te 10 uur, op Zondag 20 Juli. Nauwelijks werd het publiek toegelaten of reeds boden zich mededingers aan voor beide kampioenschappen. En zo zou het voortduren tijdens de drie schiftingsdagen. Na de schiftingsdagen, tijdens dewelke wij 996 proeven noteerden, bleven aan bod voor de beslissing : 29 pikkers en 58 teerlingers.

Op Zondag 27 Juli, heerste van bij de opening van het Museum grote drukte van spelers en kijkklustigen. Het was plezierig om zien hoe de eindkampers, de een na de andere, opdaagden en met gespannen verwachtingen hun laatste kans waagden, en hoe daarbij aan de tafels van de herberg het publiek, dat talrijk heel de voormiddag aanwezig was, met gespitste en geamuseerde aandacht de kansworpen in de teerlingbak of de meer verfijnde en gestyleerde prestaties van de « pikkers » gadesloeg. Ook verscheidene bestuursleden van de Bond der Folkloristen woonden de eindfase van deze wedstrijden bij :

Na een homerische strijd was de uitslag de volgende :

Vogelpik : 1e Hr Bouré 335 p.; 2e Hr Slock 320 p.; 3e Hr Baele 315 p.; 4e Hr Dobbelaere 300 p.

Teerlingbak : 1e Hr De Boel 59 p.; 2e Hr Slock 56 p.; 3e Mej. Laroy 55 p.; 4e Hr Paelman 53 p.

De Heer Jos, Vermeulen, schepen der Stad Gent en voorzitter der Museumcommissie wenste de winnaars geluk en overhandigde de prijzen, nadat hij in een korte toespraak er had op gewezen dat het de ambitie is van het Museum voor Folklore oude traditionele spelen, die door allerhande nieuw opgekomen sporten dreigen verloren te gaan, in ere te houden en hun verdere beoefening te bevorderen. Een meer humoristische noot aanslaande, be-

weerde hij dat voor 't oogenblik twee grote sportgebeurtenissen de belangstelling van alle liefhebbers gaande hielden nl. de Olympische spelen te Helsinki en de Kampioenschappen van 't Museum voor Folklore te Gent. Alhoewel wij de winnaars hier niet op een verhoog konden stellen en ze met het Nationaal lied begroeten, wenste hij hen echter niet minder in de bloemkes te zetten en hun te feliciteren voor hun trouwe beoefening van onze nationale spelen en de bekomen uitslagen. Hij voegde er aan toe dat het Museum op de ingeslagen weg zou voortgaan en stelde voor volgend jaar een prijskamp met de vloerbol, ook een karakteristiek herbergspel, in 't vooruitzicht.

Het orgel uit de herberg werd in gang gezet en dreunde met specifieke metallieke klank een lustig deuntje af, terwijl op de gezondheid van de winnaars en winnares een glas werd gedronken.

Het was bepaald weer een succesvolle dag voor het Museum voor Folklore geweest en stellig zullen vele, die de weg naar het Museum nog niet kenden, hem nu gevonden hebben.

2. — De Poppenspelen.

Zoals voorgaande jaren stond het poppenspel tenvolle in de publieke belangstelling, zo van groot als van klein. We telden op onze poppenspelnamiddagen niet minder dan 3570 bezoekers. Geen wonder dat het sommige dagen meer dan « volle bak » was en er vóór het doek opging een ongewoon geroezemoes was in het oud museum. Het was een speciaal genot de grote verwachting op die honderden kindergezichtjes te lezen en dan de blijde ontspanning, als eindelijk het toneel vrij kwam en ze zonder rem of barreel in het land van droom en fantasie, die hier werkelijkheid zou worden, konden varen. De volgende stukken werden opgevoerd: Het Gestolen Prinsesje; De Reis rond de Wereld (1^e deel); De Reis rond de Wereld (2^e deel); Jacob van Artevelde; Billebuts de Toveenaar; De Graaf en zijn drie Dochters en een nieuwe versie van de De Leeuw van Vlaanderen. Zij gaven aan Pierke en aan zijn kornuiten de ten volle benutte gelegenheid om jong en oud te bekoren.

3. — De Speciale Tentoonstellingen.

Zoals onze lezers reeds vernamen, werden in de loop van het jaar talrijke aanwinsten van de verzamelingen van het Museum geboekt, speciaal uit de nalatenschap van wijlen de Heer Henry Bernard de Tracy. Van de gelegenheid van de Gentse Feesten werd gebruik gemaakt — mede omdat door onze deelname aan de tentoonstelling « Oost-Vlaanderen Vlagt » te Middelburg (Zeeland) een

paar standen grotendeels waren vrij gekomen, — om de meeste dezer aanwinsten, met nog enkele andere, ten toon te stellen en het belangstellend publiek er mede in kennis te stellen. Voornamelijk de aanwinsten aan voorwerpen uit oud Torhouts aardewerk trokken de aandacht.

Het Museum van Folklore te Gent, dat zich vooral gaat specialiseren op voorwerpen die herinneren aan oude ambachten en stiepen, en daarnaast ook aan het vervoer, maakt van deze gelegenheid nog eens gebruik om zich aan vrienden en belangstellenden aan te bevelen om zijn verzamelingen, vooral wat de hierboven vermelde categorieën betreft, te helpen vervolledigen. Zoveel voorwerpen, die op een nuttige wijze bij ons zouden kunnen bewaard worden, liggen onder het stof bedolven en ongebruikt op zolders, in verloren magazijnhoeken of stallingen. Helpt ons ze te redden en te voorkomen dat ze, om het nu eens realistisch te zeggen, op een goeie dag tot stoofhout worden gehakt of in kachel of vuilnisbak terecht komen. U zult er degenen, die later de geschiedenis van het volksleven in onze tijd zullen schrijven een grote dienst mede bewijzen.

Folklorist Frans De Coster herdacht

9-10-1867 — 8-6-1952.

Frans Emiel De Coster werd te Gent geboren op 9 October 1867 als zoon van een ambachtsman, die in de buurt van het Sluizeken en de Sleepstraat, een echte Gentse volkswijk, woonde. Hij had het voorrecht een degelijk lager onderwijs te genieten in een stadschool van de Saspoortstraat, bestuurd door een bekend gebleven schoolhoofd Jacob Wiemer. Zijn schooljaren heeft hij bondig beschreven in zijn «Lodewijk Lievevrouw herdacht» (Oostvl. Zanten, Mei-Juni 1952) en ons het raadsel onthuld, hoe hij meer dan vijf jaar jonger dan Lodewijk Lievevrouw toch op dezelfde schoolbanken in dezelfde klasse van onderwijzer J. Van Renterghem kon zitten. Het schoolstelsel was anders: de school van die tijd bestond uit klassen, niet uit studiejaren, en de goede leerlingen konden klassen «overspringen» tot ze verschillende jaren tegengehouden werden in de hoogste klasse. De goede, maar dejarige, leerlingen, werden in die klasse ter dege «ingeoefend», zodat de allerbesten goed voorbereid waren voor verdere studie of voor de Normalschool. Frans De Coster was één van die allerbesten, die

in het onderwijzersberoep een roeping zagen, een ideaal van volksontwikkeling en volksveredeling. Met hart en ziel is hij dan ook onderwijzer geworden en hij is zijn leven lang paedagoog van het Gentse Volkskind gebleven met als bekroning het hoofdopzienschap van het Gentse gemeentelijk onderwijs. Hij is vooral een man van de daad, van de practijk geweest, een « realist », zoals de doorsnee-Gentenaar is. Iemand die met het ideaal voor ogen, niet bij de pakken blijft zitten, maar dapper en beslist aanpakt. Een man van de plicht vooral, die zijn taak volbrengt met de regelmaat van een klok, maar ook strijden kan voor de onderwijs- en de onderwijzersbelangen. In gezelschap een graag geziene verschijning, wiens hoge gestalte en kloeke lichaamsbouw reeds ontzag inboezemt, maar de hem vreemden dadelijk geruuststelt door zijn innemende lach. Hij sprak gemakkelijk en met bevoegdheid, ook over andere zaken dan het onderwijs, bv. over het toneel, waarvoor hij een grote voorliefde bezat, en over zijn reizen. Heel Europa en Noord-Afrika had hij tijdens goed voorbereide vacantiereizen bezocht en vóór er toeristenbonden bestonden, leidde hij gezelschapsreizen voor onderwijzers en onderwijzeressen naar het Noorden en het Zuiden : Nederland, Frankrijk, Zwitserland, Italië. Het zijn deze reizen met hun bezoeken aan « heimat »-musea die hem, de veelbereisde, de weg hebben gewezen naar de folklore van de eigen streek, en in de eerste plaats, van eigen historisch-schilderachtige stad met haar intens volksleven van de tweede helft van de 19^e eeuw : Gent. Dit spreekt vanzelf dat we Frans De Coster hier vooral moeten huldigen als folklorist. Hij kwam tot de Bond door zijn vriend Lodewijk Lievevrouw, die ons af en toe vergastte op voordrachten, zoals de « Oude Gentse Volksspelen en Vermaken », die hij met zijn tweede vrouw, gewezen onderwijzeres, Malvina Van Ruymbeke bijwoonde. Zijn eerste vrouw, met wie hij in 1894 huwde, was Hortense De Bezières. Ten onrechte werd soms beweerd dat Frans De Coster door zijn eerste vrouw familie was van Eduard Anseele. In werkelijkheid is het de zuster van Frans De Coster Marie De Coster, die de vrouw werd van de Gentse socialistische volkstriebun. Frans De Coster was een goed spreker, en in het Gentse maatschappijleven gewild en befaamd voordrachthouder, meestal over zijn reizen. Hij was één der eersten te Gent om volksvoordrachten met lichtbeelden op te luisteren. Geen wonder dat hij in onze Bond het voorbeeld van onze Nestor Lodewijk Lievevrouw zou volgen en zijn herinneringen aan het Gent van zijn jeugdijaren voor een verjongd publiek zou ophalen.

Aldus ontstonden, enerzijds, zijn reeks « Herdenkingen », alle

naderhand in Oostvlaamse Zanten opgenomen : in 1948 « August Hendrixx, Vlaams toneelschrijver herdacht (1846-1918) », in 1948 « Lodewijk De Vriese herdacht bij de 100^e verjaring van zijn geboorte (8 October 1848) », in 1951 « Lodewijk Lievevrouw-Coopman herdacht », telkens waren deze spreekbeurten geïllustreerd met 'n tentoonstelling van persoonlijke « souvenirs »; anderzijds zijn talrijk bijgewoonde voordrachten (er waren steeds stoelen te weinig) over :

op 19 Januari 1947 : Vermaken der Gentse Straatjeugd omstreeks 1870-1880,
op 12 September 1948 : Folkloristische Wandeling door de straten van Gent,
op 16 Januari 1949 : Nieuwe Folkloristische Wandeling door de straten van
Gent,

op 2 Juli 1950 : Bijgeloof of Superstitie,

op 18 Maart 1951 : Oude Straatstielen.

Deze laatste voordrachten waren niet voor publicatie bestemd, maar sommige zouden wel de moeite waard zijn, althans gedeeltelijk, gepubliceerd te worden, want ze brachten steeds eigen beleefde toestanden, die nergens geboekt zijn geworden. We leerden er Gent in kennen door het oog van een scherpe, licht geamuseerde opmerker, die, zelf Gentenaar in merg en nieren, de Gentse toestanden medeleeft en als volksjongen door en door beleeft. « Hij heeft er deugd van ! » merkte iemand op. En werkelijk : Frans De Coster genoot van hetgeen zijn stalen geheugen uit het Gents verleden opdiepte. Met grote verering hebben wij hem in de Bond steeds omringd : was hij niet de ere-hoofdopziener van het stads-onderwijs alhier ? Maar toch was er meer dan verering : er was bewondering en liefde voor de folklorist en de mens, die zo ongekunsteld, eenvoudig met eenieder, met de allernederigste, kon omgaan.

Hij was 84 jaar oud, toen hij ons verliet, oud van jaren, maar jong van hart. Bij ons laatste bezoek te zijnen huize, in de Papegaaistraat, kloeg hij over rheumatiek en koorts. Maar met het optimisme, dat hem eigen was, zou hij enkele dagen rust nemen te Kasterlee, in het hart van de Kempen, om zich wat te bezinnen over de voordracht, die hij aan de Bond beloofd had : « Op den Bok ». Helaas, de dood verraste hem in het idyllische rustoord ! Nu rust hij voor eeuwig op het Gemeentekerkhof van de Brugse Poort te Gent.

De hoogst verdienstelijke onderwijsman, de folklorist bij Gods genade, moge de rust vinden, die hij zich niet gunde tijdens zijn bedrijvig leven, geheel gewijd aan de volksopvoeding, tot de laatste dag. We zullen zijn nagedachtenis, samen met die van zijn broeder in Gent, Lodewijk Lievevrouw, trouw bewaren !

PAUL DE KEYSER

Oostvlaamse Folkloristische Bibliografie.

(15^e Vervolg)⁽¹⁾

AALST. Es (F. Van). — De Folklore van Aalst. Aalst, n^r 1 der reeks « De levende Steden ». Uitgaven E.M.P. (E. Meganck's Publicaties), Bomastraat, 36, Gent, 1951, blz. 75-78.

(Handelt over de Aalsterse reuzen, de meiboomplanting, de meiserenades, de spotnamen der Aalstenaars).

ALMANAKKEN. F.D.V. — Almanakken als tijdspiegels. Het Laatste Nieuws, 21-10-51.

(Handelt over de eerste almanak te Gent gedrukt in 1545, door Pieter de Keyser, onder de titel: « Der Cooplieden Handboucxkin », verder over de verschillende almanakken uitgegeven te Gent in het begin van de 19^e eeuw, zoals de « Almanach van Milanen en Kluchtigen Almanach », de « Dobbelen Gendschen Almanach », de « Nieuwen koddigen Almanach of Aanwijzer der Gendsche Estamineeën, gevende een Estaminee per dag », en eindelijk de « Nuttige Almanach der Gendsche Nijverheid, verrijkt met een fabriek per dag », voorgangers van Snoeck's almanak en waarin men een belangwekkend beeld van het volksleven uit die tijd krijgt).

ST. AMANDUS. (Zie Ereembodegem).

ST. AMELBERGA. Oe. — De Amelberga-ommegang te Mater. Het Laatste Nieuws, 12-7-51. Geïllustreerd met een foto van de ruitersommegang.

(Beschrijving van de Sint-Amelbergaommegang, die jaarlijks op 10 Juli te Mater uitgaat, zoals hij in 1951 plaatsgreep).

AMBACHTSGEREEDSCHAPPEN. F.V.D.V. (F. van de Vijver). — Kledingsambachten en Heemschut. Kleding en Mode, 3^e jg., n^r 2 (Maart 1951), blz. 7-8.

(Oproep tot de ambachtlieden, inz. de kleermakers, om oude ambachtswerktuigen te verzamelen. Terloops wordt gewezen op de rijke verzameling kleermakersstrijkijzers van het Folklore-museum te Gent).

APPELS. Tieleman (Dr E.) — Appeltjes van het Meetjesland. Een beetje Folklore. Appeltjes van het Meetjesland. Jaarboek van het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland, n^r 2, 1950, Maldegem 1951, blz. 5-7.

(Handelt over de talrijke appelvariëteiten, die in het Meetjesland voorkomen, toont aan welke belangrijke rol de appels vroeger speelden in het sociale leven en geeft ook het groot gebruik ervan aan in de keuken; in kermis- en andere gebakken, in allerlei gerechten).

(1) Zie Oostvl. Zanten, XVI (1941), 119, 166; XVII (1942), 114, 190; XVIII (1943), 91; XIX (1944), 19, 69; XXI (1946), 22; XXII (1947), 21; XXIII (1948), 7, 72; XXIV (1949), 111; XXV (1950), 73; XXVI (1951), 90; XXVII (1952), 19.

BIBLIOGRAFIE. Es (F. Van). — **Inhoudstafel op Oostvlaamsche Zanten. Jaargang I - Jaargang XXV (1926-1950). Cultureel Jaarboek van de Provincie Oost-Vlaanderen, 1950, II, blz. 301-383.**

(Ook afzonderlijk uitgegeven).

BOMENVERERING. Janssens C. ss. R. (Pr.). — **Bomenverering in Waasland. Volkskunde, 52^e jg., n^r 1 (1951), blz. 7-17.**

(Na betoogd te hebben dat voorzichtigheid geboden is bij het bepalen of een specifiek geval van kristelijke kapelgodsvrucht ontstaan is uit een heidense boomverering, en dat er daarbij ook steeds rekening dient gehouden te worden niet enkel met psychologische, maar ook met geografische, historische en toponymische gegevens, illustreert S. zijn betoog met enkele gegevens over oude heidense bomen, die schijnen vervangen te zijn door een kapel in de eerste kerstening in Waasland, n.l. te Lokeren, Bazel, Eksaarde, Belsele, Vrasene, Stekene, Elversele, Zwijndrecht en Temse).

BRANDWEER. Cleemput (Jozef van). — **Vuurroepers te Aalst (1447). Het Land van Aalst, IIIe jg. (1951), n^r 4, blz. 146.**

(Deelt mee naar het Peysbouc — Stadsarchief Aalst — de plichten van de « vierwachters » of « vuurroepers » van Aalst in de XVe eeuw).

SINT CHRISTOFFEL. Schroeder (Pierre). — **Saint-Christophe. Fête patronale de Saint-Christophe. Royal Auto. Revue officielle du Royal Automobile Club de Belgique. N^r 1, Januari 1950, blz. 15-18; n^r 10. October 1950, blz. 63; n^r 11, Nov. 1950, blz. 65-67; n^r 1, Jan. 1951, blz. 61-63. Geïllustreerd.**

(Na een beknopte mededeling over de verschillende legenden van Sint Christoffel, patroon der bootwerkers, der turfdraggers, der sjouwers, der volders, der boogschutters, der fruiteniers, één der vijf pestheiligen, ook aangeropen tegen het krijsen der kinderen, tegen de geweldige dood, tegen de blikseminslag, maar vooral vereerd als beschermder der reizigers, handelt S. over het ontstaan in het begin van deze eeuw van de hedendaagse devotievorm aan deze heilige gewijd, n.l. de zegening der auto's, moto's en fietsen en het inrichten in talrijke bedevaartplaatsen van broederschappen van St. Christoffel voor automobilisten, motorrijders en fietsers. Tevens wordt een kalender der Sint-Christoffelbedevaarten in ons land meegedeeld. In de drie laatste artikels beschrijft S. deze beknopt. Voor Oost-Vlaanderen worden de volgende vermeld: Lebbeke (21 Mei), Deurle (2 Juli), St.-Niklaas-Waas (Christus-Koning, 23 Juli), Evergem (30 Juli), Gentbrugge (30 Juli), Scheldewindeke (30 Juli), Pollare (6 Aug.), Aalst (P. Capucienen, 1° Zondag van Juni), Wetteren (Zondag na 25 Juli).

IDEM. Walgraeve (Julien). — **Vijfentwintig jaar autowijding te Deurle. De Toerist, 30^e jg., n^r 11 (1 Juni 1951), blz. 341-342. Geïllustreerd.**

(Bondige beschrijving van de wijding der auto's, die jaarlijks sedert 1926 te Deurle aan de Leie plaatsgrijpt op de 1° Zondag van Juli. Als illustratie het Christoffelvignet).

DE COCK (ALFONS). — **IV° Provinciale Najaarscultuurdag.**

Cultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen, 1950, I, blz. 125-179. Geïllustreerd.

(Omstandig verslag over de IVe Provinciale Najaarscultuurdag op 1 October 1950 te Aalst gehouden en die gans gewijd was aan de herdenking van de honderdste verjaardag van Alfons de Cock. Dit verslag omvat : A) Opening van de A. de Cocktentoonstelling. B) Academische Zitting : 1) Openingswoord door dhr. Gouverneur M. Van den Boogaerde; 2) Toespraak door dhr. Adv. G. D'Hanens, bestendig afgevaardigde; 3) Rede van dhr. G. Schmook (samenvatting); 4) Rede van dhr. M. de Meyer over « Alfons de Cock en zijn werk; 5) Rede van Prof. Dr P. de Keyser over « Alfons de Cock en de methodologie in de folklore »; 6) Slotrede van dhr. Gouverneur. C) Reuzenoptocht. D) Muziek-concert).

IDEM. Schmook (Gerard). — De Genesis van de Vlaamse Folklorebeoefening tot Alfons de Cock. Cultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen, 1950, I, blz. 315-361.

(Rede van dhr. G. Smook, uitgesproken op de IVe Provinciale Najaarscultuurdag te Aalst, waarin hij handelde over de betekenis van P. de Mont en vooral van A. Gittée voor de Vlaamse folkloristische wetenschap en over het aandeel van beiden in de folkloristische vorming van Alf. de Cock. Dit is een fragment van een studie voorbereid voor de Kon. Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, die als titel draagt : De driehoeksverhouding de Mont-Gittée-de Cock, en sedertdien verschenen is. Zie bespreking in Oostvl. Zanten, 27e jg., n° 4, blz 100).

DOOP. (zie Volksgebruiken).

EIEREN. Janssens (Pr.). — Eieren voor Sint Clara en een Goeden-Vrijdagei. Volkskunde, 52e jg. (1951), n° 2, blz. 85-86.

(Antwoord op een vraag verschenen in « Volkskunde », 52^e jg., blz. 30 : Waar het gebruik nog bestaat eieren te offeren aan Sint Clara om goed weer te bekomen. Het bestaat nog te Bazel-Waas en omstreken, ook te Poperinge. Het ei op Goeden Vrijdag gelegd zou te Menen bevrijden van de koorts. Zie verder in hetzelfde n^o, blz. 86-87, het antwoord van M. Van Coppenolle over het bestaan van dat gebruik te Brugge en te Roeselare, en blz. 88-89 dat van P. David de Kok O.F.M., die het vermeldt te Megen in het Clarissenklooster aldaar, waar de eieren vervangen worden door worsten, waaraan de zusters niets hebben, daar ze geen vlees mogen eten. Worst wordt ook geofferd aan de H. Clara om goed weer te bekomen te Venlo en omgeving. Ook te Aalst en te Dendermonde worden met dit doel eieren bij de Arme Claren gedragen).

EREMBODEGEM. Gaublomme (Valère). — Beknopte Geschiedenis van Erembodegem. Het Land van Aalst, IIe jg., n° 6 (Dec. 1950), 168 blz. Geïllustreerd.

(In deze flink gedocumenteerde en naar een degelijk plan opgestelde locale geschiedenis is ook de folklorie niet vergeten. We vinden er o.a. in vermeld de verschillende legenden en gebruiken in verband met de kapel en de put van St. Amandus, aldaar aangeroepen tegen « de zeere ooggen en de worm in 't land », en met de kapel van O. L. Vrouw ter Muren (ter Sneeuw), aangeroepen tegen de zenuwziekten, het flercijn, de kwalen « bij het keren der jaren », ook tegen de oogziekten en tegen de « mieren » (huiduitslag met kitteling). Als illustratie een afdruk van het bedevaartvaantje van O. L. Vrouw ter Muren, uit 1763, waarvan de plaat in het museum van Brugge bewaard wordt).

FAMILIENAMEN. Gaublomme (V.). — Familienamen uit de charters der Kartuize van St.-Martens-Lierde. Het Land van Aalst, II (1950), blz. 90-94; 120-126.

IDEM. Cleemput (J. van) en Smet (G. de). — De persoonsnaam « De Pauw ». Het Land van Aalst, III, n^r 1 (1951), blz. 14-23.

(In dit slot van hun betoog tegen Dr J. Lindemans' stelling : pauw = pape — Zie Oostvl. Zanten, 25^e jg., blz. 79, en 26^e jg., blz. 97 — ontzenuwen de schrijvers nog verscheidene argumenten door Dr J. L. vooruitgezet om zijn etymologie te staven en besluiten met de vaststelling dat deze niet houdbaar is).

FOLKLORE (zie Volkskunde).

FOLKLORISTISCHE GEBEURTENISSEN. België Kalender van merkwaardige gebeurtenissen 1951. Uitg. van het Ministerie van Verkeerswezen. Commissariaat-Generaal voor Toerisme, 24 blz.

(In deze kalender worden niet enkel de kunst-, wetenschappelijke- en sportmanifestaties voor 1951 opgegeven, maar ook de folkloristische vermeld, zoals de bedevaarten, de processies, de eigenaardigste kermissen, de optochten en ommegangen. Een onmisbare brochure, niet enkel voor de toerist, maar ook voor de liefhebber van folkloristische feestelijkheden. Ze werd ook in het Frans en in het Engels uitgegeven.

FOLKLORE-MUSEUM. X (J. Boes). — Museum voor Folklore te Gent. Cultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen, 1950, II, blz. 297-298.

(Verslag over de verzamelingen, de activiteit, de inrichting en het onderhoud van het Folklore-museum te Gent voor het jaar 1950. Als vooruitzichten : de vermoedelijke overbrenging van het Museum naar de gewezen St.-Pietersabdij).

FOLKLORE-VERENIGINGEN : Verlodt (L.). — Bond der Oostvlaamse Folkloristen. Cultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen, 1950, II, blz. 296-297.

(Kort verslag over de werkzaamheden van de Bond voor het jaar 1950).

IDEM. Vandenhove (Oscar). — De Drongense Folkloristen. Cultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen, 1950, II, blz. 298-299.

(Verslag over de werkzaamheden van deze vereniging van heemkundigen voor het jaar 1950).

GEBOORTE (Zie Volksgebruiken).

HAARSNIJDERIJ. Steyaert (E.). — De Haarsnijderijnijverheid te Lokeren. De Zweep, 1950, n^r 2, blz. 8-9. Geïllustreerd.

HANDMERKEN. Janssens C. ss. R. (Pr.). — Handmerken uit de XVIIe eeuw. Volkskunde, 52^e jg. (1951), n^r 2, blz. 75-80. Illustratie : een plaat met 67 handmerken.

(S. heeft een 70-tal verschillende handmerken gevonden in de losse rekeningen van de kerk en van de armendis van Bazel-Waas uit de jaren 1603-1650. Die merken zijn symbolen met betrekking tot het beroep van de ondertekenaars, ofwel zijn ze onomastisch met dooreengewerkte naamletters. Ze werden gebruikt in officiële documenten en ook door tal van ambachtslieden op hun werken of producten, niet enkel als vervanging van de handtekening, maar ook door personen, die konden schrijven, zelfs somwijlen tussen de voornaam en de familienaam in. Het waren familietekens en werden overgeërfd. Zie in dit verband : Dr E. Verstraete : « Huismerken en Sibbentekens in Vlaanderen », nr. 2 der Irmin-reeks, Brussel, 1943).

HOEVENBOUW. Trefois (Cl.-V.). — Ontwikkelingsgeschiedenis van onze landelijke Architectuur, 1950, De Sikkel, Antwerpen, 298 blz. Geïllustreerd.

(Zie bespreking in Oostvl. Zanten, 26^e jg. (1951), blz. 99-100).

HONDENSLAGER. Janssens C. ss. R. (Pr.). — De Hondenslager van de kerk. Volkskunde, 52^e jg., n^r 4 (1951), blz. 164-171.

(S. betoogt dat de bediening van hondenslager, de man die belast was met het buitenjagen der honden uit de kerk, maar tevens meestal als kerkbewaker en grafmaker dienst deed en ook het onderhoud van het kerkhof in zijn attributies had, de voorganger dus van de kerkbaljuw, niets anders is dan de gelaïciseerde vorm van het ostiariaat uit de vroege Middeleeuwen. De ostiarius was een clericus, die de eerste der kleine orders ontvangen had en ook de functies van deurbewaker en van grafmaker vervulde. Aan de hand van parochiale rekeningen uit verschillende Oost- en Westvlaamse gemeenten verstrekt S. interessante gegevens over de naam, de bewapening, de kleding en het loon van de hondenslager. Het Folklore-museum te Gent bezit een mooi exemplaar van « spoor » van een hondenslagersroede).

IJSKELDERS. Abeele (R. van den). — Nog over Ijskelders. Ons Heem, 9^e jg., n^r 3-4 (Oogstmaand 1951), blz. 82-83.

(Vermelding van ijskelders te Astene, Nazareth, Wakken (W.-VI.) en Gent).

IJSVERMAKEN. F.D.V. — Vroegere ijsvreugde op de Drongense meersen. Het Laatste Nieuws, 14-1-51.

(Handelt over de ijsvermaken op de Drongense meersen, nu grotendeels verdwenen, op het einde van de vorige eeuw, naar de aantekeningen van de hr. Fr. de Coster).

KARNAVAL. F.D.V. — Verdwenen Karnavaldrukte. Het Laatste Nieuws, 4-2-51.

(Herinneringen aan de vroegere carnavalviering te Gent : de samenstelling van « compagnies », « de toer », de volksbals, de omhalingen voor liefdadige werken, het « sausgeven », de prijskampen onder de « compagnies »).

IDEM. A. V. — De Aalsterse Karnavalfeesten. Aalst, n^r 1 der reeks « De Levende Steden ». Uitgaven E. M. P. (E. Meganck's Publicaties) Gent, 1951, blz. 79-80.

(Korte geschiedkundige schets van de Karnavalviering te Aalst).

KERMISSEN. X. — Wanneer de kermis komt in 't land. Cultureel Nieuws. Zottegem, n^r 6 (1950-51), blz. 4-6.

(Een kermisprogramma van de wijk « Einde Neerstraat en Bruggenhoek » (1891) en een plakbrief van « Kermis Zottegem » (1862). We sporen de Zottegemse Culturele Kring aan de publicatie van oude kermisaffiches voort te zetten).

DE KEYSER (Prof. P.) — Huldiging van Prof. Dr P. de Keyser te Gent, op 23 December 1951.

(Verslagen in de volgende dagbladen : Het Volk, De Gentenaar, Vooruit, La Flandre Libérale (Gent), Het Laatste Nieuws, De Standaard, Het Nieuws van den Dag, 't Vrije Volksblad, La Libre Belgique (Brussel) van 24-12-51. Zie ook : Prof. Dr Paul de Keyser, bij zijn zestigste verjaardag, door F. Van Es, Het Laatste Nieuws, 10-10-51).

KRUISEN. X. en R. K. — Nog kruisen langs de weg. Ons Heem, 11^e jg., n^r 1 (1951), blz. 20-23; n^r 3-4 (1951), blz. 84.

(Zie Oostvl. Folkl. Bibliografie, Oostvl. Zanten, 26^e jg., blz. 95. In deze vervolgreeks worden nog kruisen in de volgende Oostvl. gemeenten vermeld : Landegem (blz 22) en Lotenhulle (Veronica's kruis, blz. 23). In nr. 3-4, het kruis te Balegem opgericht in 1934 ter nagedachtenis van graaf Ferdinand van Lichtervelde).

ONZE LIEVE VROUW. O. L. Vrouw-ter-Muren (Erembodegem).

(Zie Erembodegem).

IDEM. Suys (Aloïs). — De Ommegang van O. L. Vrouw van de Rozenkrans te Mere. Het Land van Aalst. IIIe jg. (1951), n^r 4, blz. 155-158.

(Beknopte geschiedenis van deze nog druk bezochte ommegang met de legenden er aan verbonden. O. L. Vr. wordt er vooral aangeropen tegen bloeding. Er worden daar ook gewijde rode koordjes van het H. Bloed aan de zieken meegegeven, die deze om de hals moeten dragen).

IDEM. (Zie Veldkapelletjes).

MANDAATBROOD. Janssens C. ss. R. (Pr.). — Het Mandaatbrood en zijn wijzigingen. Volkskunde, 51^e jg. (1950), blz. 164-170.

(S. handelt achtereenvolgens over het ontstaan van het ceremonieel van de voetwasing en de daarmee gepaarde uitdeling van mandaatbrood, van krakelingen en wijn op Witte Donderdag. Hij toont aan hoe de vorm van 't mandaatbrood afwijkingen onderging in de loop der tijden, alhoewel het doel ervan hetzelfde bleef. De hedendaagse karakteristieke vorm is het werpen der Apostelbrokken te Rupelmonde).

ST. MARGRIET. Meyer (P. Petrus B. de). — De parochie Baardegem en haar pastoors. II. Het Land van Aalst, 3^e jg., n^r 4 (1951), blz. 147-154.

(Bij de levensbeschrijving van P.-A. Volckerijck, pastoor te Baardegem van 1824 tot 1854, enkele gegevens op blz. 149-150 over de eredienst van de H. Margriet aldaar).

MEIBOOMPLANTING. X. — De Meiboomplanting te Ruiters-Waasmunster. De Zondagsvriend. Geïllustreerd Weekblad, 17^e jg., n^r 19 (1949), blz. 8-9.

MOLENS. Verhoustraete (Arth.). — Molens binnen het maalgied van het Land van de Woestijne. Molens van Aalter na 1795. Appeltjes van het Meetjesland, n^r 2, 1950, blz. 32-42 en 42-48.

(In het eerste artikel deelt S. allerhande gegevens mede over de historische molens in het maalgied van het Land van de Woestijne, waarvan de heer het maalrecht had binnen een kring met de straal van één mijl of één uur gaans rond een staak, die te Aalter stond op de zuidelijke berm van de vaart, ter wijk Oostmolen, dus over Aalter, Knesselare, Ursel en Bellem. In het tweede artikel handelt hij over een twintigtal molens, die te Aalter na 1795 nog bestonden, maar die alle op één na nu verdwenen zijn).

IDEM. Ryserhove (Alfons). — Molens van Knesselare. Appeltjes van het Meetjesland, n^r 2, 1950, blz. 49-59. Geïllustreerd.

(S. handelt over 11 molens (8 windmolens, 1 rosmolen en 2 watermolens) die sedert het einde der XVIIIe eeuw te Knesselare bestaan hebben en waarvan er nog een drietal overblijven o.a. de Pietendriesmolen, de oudste uit de streek, reeds vermeld in de 16^e eeuw. Vier foto's en een paar tekeningen illustreren de tekst).

NIEUWJAARSGEBRUIK. Pieters (J.). — Het Uitgaan met de Beer. Handelingen van het negentiende Vlaamse Filologencongres Brussel 27-29 Maart 1951), blz. 249-253.

(In de streek van Wichelen — maar ook te Heist-op-den-Berg, te Opwijk en in de streek van Zottegem wordt het gebruik aangestipt — gaan op Nieuwjaarsavond groepen rond bestaande uit een als beer vermomde man, een berenleider, een vlegelman en een sterredrager; vroeger was er een als oude vrouw vermomde man, het wijf, bij. Ze maken halt aan de huizen, zingen het « Lied van de Beer » en nemen een geldstuk in ontvangst. S. handelt dan over de wijzigingen, die dit gebruik onderging, dat voor de eerste maal vermeld werd in « Volkskunde, VIII, 1895-96, blz. 21-23, en geeft een proef van interpretatie).

IDEM. Debr. — Nieuwjaarswensen uit vroegere tijden. Het Laatste Nieuws, 30-12-51.

(Dit jaar bedacht het Gentse Stadsbestuur de ingezetenen met een prachtige kerstboom en met nieuwjaarswensen door middel van verlichte plakkatens. Vroeger waren het de stadsbewoners die het stadsbestuur hun gelukwensen en zelfs geschenken aanboden. S. deelt enkele nieuwjaarswensen mede van biervoeders, kruiers en lantaarnopstekers).

OPTOCHTEN. De. — De grote Fiertel te Bevere-Oudenaarde. Het Laatste Nieuws, 16-10-51. Geïllustreerd.

(Door « fiertel » wordt hier bedoeld een optocht met muziekverenigingen, verklede groepen en versierde wagens in de trant van de Koddige Fiertel te Eine. Korte beschrijving van de optocht, die te Bevere-Oudenaarde uitging op Zondag, 14 October 1951).

PEST. A.D.V. — Remedie tegen de Pest. Appeltjes van 't Meetjesland, n^r 2, 1950, blz. 62.

(Een aantekening in een Ferieboek van het graafschap Evergem in 1667. Rijksarchief te Gent, fonds Evergem, nr. 672).

IDEM. (Zie Volksgeneeskunde).

ST.-PIETERSVIERING. Wouters (Dr J.). — St.-Pietersviering en Rozenhoedviering. Volkskunde, 51^e jg. (1950), n^r 4, blz. 175-185.

(Na een algemene ontleding van de betekenis der verschillende volksgebruiken, die het St.-Pietersfeest uitmaken : het vuur, de rozenhoed, het spel, de rei- en rondedansen, de liedjes, volgt de beschrijving van de huidige St.-Pietersviering te Wetteren — die aldaar een Kinderfeest is geworden, dat heropleeft — alsook te Kalken, te Laarne, Te Schellebelle is die viering bijna gans uitgestorven).

REUZEN. Overmere. Folkloristische feesten. Het Laatste Nieuws, 28-8-51.

(Beknopt verslag over de feestelijkheden bij gelegenheid van de doop van de reuzen Daniël van Berlare en Agnes van Bareltonk, op Zondag, 26 Aug. 1951).

IDEM. Ledeberg. Ook Ledeberg heeft zijn reus. Het Laatste Nieuws, 29-8-51.

(Foto van de doop van de reus Cies de Ajuinboer tijdens de feestelijkheden van de Ajuinmarkt kermis te Ledeberg).

IDEM. Vermeulen (J.). — Vragenlijst voor enquête over de reuzen. Cultureel Jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen, 1950, II, blz. 290-292.

SAGEN. Sagenboek van Gent. Vouwblad uitgegeven door de Stedelijke Dienst voor Toerisme van Gent, z.j. (1951).

(Figuratief plan van Gent met typische gekleurde voorstellingen van 118 sagen en monumenten der stad, getekend door R. Bruynserade).

IDEM. Abeele (R. M. Van den). De « Vrijheid van Nevele ». Bijdrage tot de vroegste geschiedenis der stad Deinze en van het Land van Leie en Schelde. XVI (1949), blz. 147-166. Geïllustreerd.

(Vermeld ook de sagen en de legenden in verband met de « Vrijheid van Nevele »).

SCHUTTERS GILDEN. Heyns (P.). — De Gentse schuttersgilde van St. Joris. Ons Volk, 22e jg., n^r 47 (1949), blz. 652-653. Geïllustreerd.

STAAT VAN GOED. Verstraete (D.). — Staat van Goed van Pieter Clé. Appeltjes van het Meetjesland, n^r 2, 1950, blz. 60-62.

(Pieter Clé, stokhouder van Maldegem en Middelburg, een van de rijkste burgers van Maldegem, stierf op 18 Oct. 1724. S. deelt de inventaris mee van zijn roerende goederen. Zulke inventarissen van nalatenschappen zijn zeer interessant, omdat zij inlichten over het dagelijks leven in vroegere tijden).

TEERLINGSPEL. Lievevrouw-Coopman (L.). — Een teerlingspel in Gent. 1951.

(Zie bespreking in Oostvl. Zanten, 26^e jg. (1951), blz. 124).

TEIRLINCK (Isidoor). Foncke (Prof. Dr R.). — Herdenking Isidoor Teirlinck. Handelingen van het negentiende Vlaamse Filologencongres (Brussel 27-29 Maart 1951), blz. 229-234.

(Rede uitgesproken in de afdeling Folklore van vermeld congres, bij gelegenheid van de 100e verjaring van Isidoor Teirlinck. Hij werd hoofdzakelijk herdacht als folklorist. Zie ook Jaarboek 1949-'50-'51 der Kon. Vl. Academie voor Taal en Letterkunde, blz 37-45, het artikel van dezelfde schrijver : Vader Teirlinck als folklorist).

TOVERIJ. Stalpaert (Hervé). — Toverije in het Brugse Vrije. Documenten uit de Westvlaamse Volksoverlevering. Drukkerij Graphica, Brugge, 1950, 100 blz. Geïllustreerd.

(Zie bespreking in Oostvl. Zanten, 26e jg. (1951), blz. 74-75. Ook vonden wij in dit schattig boekje verschillende Oostvl. gegevens ter vergelijking met Westvlaamse, zoals toversagen uit Overmere en Denderleeuw).

VELDKAPPELETJES. Eeckhout (V.D.). — Twee kapelletjes te Erpe-bij-Aalst. Kapel en Beeld, 3^e jg., n^r 1 (Jan. 1951), blz. 3-4.

(Handelt over de kapel van O. L. Vrouw van Altijddurende Bijstand, ook « de Arduinen Kapel » genoemd, in de Dorpsstraat, en over de Kapel van O. L. Vrouw ter Meesen of « de Grote Kapel », op de Duinaertweg, toegewijd aan O. L. Vrouw van Edingen, aangeroepen tegen flerecijn).

VERSTEENDE BROOD. Haan (Dr Tj. W. R. de). — Balladen van het versteende Brood. Volkskunde, 52^e jg. (1951), n^r 2, blz. 68-74.

(Een drietal Noordnederlandse balladen over het wonder der versteende broden, in Vlaanderen in verband gebracht met de H. Pharaïldis. Zie « De Stenen Broden van de St.-Niklaaskerk te Gent » door P. de Keyser in Oostvl. Zanten, 14^e jg. (1939), blz. 85-110. In twee dezer balladen is er spraak van 3 gezusters. De man van de gierige zuster speelt hier ook een rol in).

VINKEZETTEN. Baert (G. P.). — Het Vinkezetten. Biekorf, 52^e jg., n^r 3 (1951), blz. 49-57.

(Het vinkespel of de vinkezetting is een geliefde Vlaamse sport, ook zeer beoefend in Oost-Vlaanderen en ook wel in Brabant, voor het eerst vermeld in 1695 te Ieper, en waarover S. allerhande historische en technische bijzonderheden mededeelt. De vinkniers bezitten een verbond en geven een bondsblad : « De Vinkenier » uit. Jaarlijks grijpt er een monsterzetting en een congres plaats te Rumbeke).

VOLKSGEBRUIKEN. Es (F. Van). — Vragenlijst over de Volksgebruiken in verband met Zwangerschap, Geboorte en Doop. Cultureel Jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen. 1950, II, blz. 292-296.

IDEM. Keyser (P. de). — Verval en herleving van Volksgebruiken. Volkskunde, 52^e jg. (1951), n^r 2, blz. 49-53.

(Nadat S. het verschil tussen «gewoonte» (individualiteitsbegrip) en «zede en gebruik» (collectiviteitsbegrip) heeft doen uitkomen noemt hij als oorzaken op van verval der volksgebruiken: rationalisatie, verlichting, scepticisme en het onbeperkt individualisme, alhoewel er steeds nieuwe of gewijzigde gebruiken in de plaats komen. Hij wijst in dit verband op de grote rol der «traditoren» of herscheppers van de traditie. Bij verandering van maatschappelijk milieu, vervallen of wijzigen zich ook de gebruiken. De studie der volksgebruiken moet dus uitgaan van dit milieu).

VOLKSGENEESKUNDE. Meyer (P. Petrus B. de). — De Parochie Baardegem en haar pastoors (1239-1951). Het Land van Aalst, 3^e jg. (1951), n^r 3, blz. 88-92.

(E. H. J. Vander Meeren, pastoor van Baardegem van 1665 tot 1691, schreef in een «Doopregister» van de jaren 1666 tot 1762 een drietal remedies op om van de pest bevrijd te blijven ten dienste van degenen, inz. de priesters, die de pestlijders moesten bezoeken en verzorgen).

IDEM. Suys (Aloïs). — Boerenremedies. Het Land van Aalst, 3^e jg. (1951), n^r 3, blz. 93-99.

(Allerhande boerenremedies, hoofdzakelijk om de bevruchting van runderen en paarden te bevorderen, opgetekend te Mere en omstreken. Waar S. het volgende gebruik voor Vlekkem opgeeft (blz. 96). «Het wordt aanbevolen het tochtige rund naar de stier te laten leiden door een persoon vreemd aan de hoeve en na de dekking er mee langs een andere weg terug te keren, dan deze gevolgd bij het heengaan, of langs dezelfde weg terug te keren, maar dan met jas of vest averechts aangedaan of met andere kleren. Door dit alles wordt bij het dier verwondering opgewekt en de baarmoeder in een toestand van betere voorbeschiktheid gebracht. Hoe vreemder de begeleider voor de terugtocht, hoe beter», menen wij dat deze voorzorgen oorspronkelijk bedoeld werden om de kwade geesten te verschalken en te misleiden).

IDEM. F. D. V. — Lang- en kortgerokte dokters uit vroegere eeuwen. Het Laatste Nieuws, 25-11-51. Geïllustreerd.

(Allerlei gegevens over de vroegere gebruiken van de barbiers en chirurgen, over de meesterproeven voor de leerlingen-barbiers in de 16^e eeuw, inz. te Gent, naar een bijdrage van Dr H. Thiry, verschenen in de reeks brochures: «Cahiers de la Byloque». Als illustratie 2 tekeningen uit de 16^e eeuw: een aderlating bij de heelmeeester, een spotprent over het bedrijf van de barbier).

VOLKSKUNDE. Keyser (Prof. Dr P. de). — De Volkskunde. Overdruk uit «Vlaanderen door de Eeuwen heen», 1951, I, blz. 365-398. Geïllustreerd.

(Zie bespreking in Oostvl. Zanten, 27^e jg. (1952), blz. 50).

VOLKSSPELEN. F. D. V. — Volksspelen geraken in verval. Het Laatste Nieuws, 22-7-51.

(Na het verval van de volksspelen op de kermissen te hebben vastgesteld geeft S. aan de hand van voorbeelden als oorzaken op: meer persoonlijke fierheid en verfijning van smaak; wat terughoudendheid teweegbrengt bij dikwijls ruwe, ja, wreedaardige volksspelen. Wij voegen daarbij nog de beoefening van de sport).

VOLKSTYPEN. Vanderstraeten (Ph.). — De Mannen van « Lie ».
Ninove, N. V. Drukkerij Anneessens, z.j. (1950), 212 blz. Geïllustreerd.

(Zie bespreking in Oostvl. Zanten, 26° jg. (1951), n° 1-2, blz. 45).

VOLKSVERMAKEN. Overstraeten (Jozef van). — Dansfeesten en concerten te Aalst, vóór een halve eeuw. Het Land van Aalst, 3° jg. (1951), n° 1, blz. 44.

(Ontleding van de « Policie-verordening nopens de Openbare Dansfeesten en Concerts in de stad Aalst » van 29 Jan. 1897, gedrukt bij C. Vande Putte-Goossens).

IDEM. F. D. V. — De Roeidagen te Terdonck. Het Laatste Nieuws, 6-5-51.

(Tot vóór de oorlog 1940-45 was de « bootjesvaringe », die jaarlijks op O. L. Heer Hemelvaart te Terdonck ingericht wordt, een grote gebeurtenis in het Gentse volksleven. Ze lokte tienduizenden toeschouwers. Nu is de belangstelling fel gezonken. S. geeft een overzicht van de roeiwedstrijden te Gent, die sedert 1846 bestaan en handelt in 't bijzonder over het hoogtepunt van deze toenmaals populaire sport, n.l. de drie overwinningen van de Gentse roeiers te Henley in 1906, 1908 en 1909).

WEERWOLF. Gessler (J.). — De Weerwolf. Enkele bibliografische aantekeningen. Volkskunde, 52° jg. (1951), n° 2, blz. 64-67.

WOLF (J. W.). Moonen (Lic. Marc). — Johann-Wilhelm Wolf en de studie der volksgebruiken. Handelingen van het negentiende Vlaamse Filologencongres (Brussel 27-29 Maart 1951), blz. 234-236.

(Handelt over het leven en de bedrijvigheid, vooral te Gent, alsook over de betekenis voor de Nederlandse folklore van die Duitse geleerde, die in 1842 te Gent het eerste volkskundig tijdschrift liet verschijnen: « Grootmoederke », dat in 1843 herdrukt werd als « Wodana ». In 1843 gaf hij tevens uit « Niederländische Sagen »: Ook zijn werk « Deutsche Märchen und Sagen » (1945) bevat veel volksverhalen uit België).

ZOTTE MAANDAG. X. — De Zotte Maandag te Ronse. Voor Allen (weekblad); 16-1-51.

(Omstandige beschrijving van de viering van Zotte Maandag te Ronse, die in 1951 plaatsgreep op Zondag 7 en Maandag 8 Januari, onder de leiding van de « Vereniging tot bevordering van het Toerisme » aldaar. Dit volksfeest bestond hoofdzakelijk uit de optocht der duizenden « bommos » of « bommels » vóór de troon van Koning « Bommo », omringd door zijn hof en zijn nar « Kleine Butsel », en de farandole, gedanst op de tonen van de Fiertelmarsj, onder het afschieten van een vuurwerk. Zie ook « Het Laatste Nieuws » van 10-1-51).

ZWANGERSCHAP (zie Volksgebruiken).

Boekbespreking.

MEYER (P. Petrus B. de). — *De Onze Lieve Vrouwekens te Turnhout. Geschiedenis van de Hoek- en Gevelkapellekens. Turnhout, 1951, blz. Geïllustreerd. Prijs 30 fr. Postrek. nr. 1369.76, Minderbroedersklooster, Turnhout).*

Iedereen kent de grote uitbreiding van de Mariadevotie in de katholieke landen in het algemeen en in onze gewesten in 't bijzonder en weet dat ze in al onze steden en dorpen haar uiting vindt in talrijke gevel-, straat-, boom- of veldkapelletjes aan de Moeder Gods gewijd.

Te Turnhout zijn er een zeventigtal Mariabeelden, waarvan slechts een achttal dagtekenen van vóór de XIXe eeuw. Vooral sedert de toewijding van Turnhout aan Maria door Z. Em. Kardinaal Van Roey, op 26 Juni 1926, toen niet minder dan 28 nieuwe O.L. Vrouwenbeelden in de verschillende stadswijken door hem werden gewijd, is het aantal fel toegenomen. Sedertdien zijn er immers nog 23 bijgekomen. De parochie Zeverdonk, die in deze monografie afzonderlijk wordt behandeld, telt er nog acht, zodat Turnhout terecht een Mariastad mag genoemd worden.

Voor ieder beeld of kepel geeft S. inlichtingen over het ontstaan — voor zover die te achterhalen waren, want hij moest zich dikwijls bij gemis aan geschreven documenten beperken tot mondelinge overlevering — en over de locale devotie. Zijn werkje sluit met een beknopt overzicht van de mantelmadonna's of « Spaanse O. L. Vrouwekens » in de Kempen. Een studie, die getuigt van veel geduld bij het onderzoek en vooral van liefde voor het behandelde onderwerp. 18 klare foto's van Mariabeelden versieren dit schattig werkje.

F. V. ES.

RUTGEERTS, Albert. — *Kerstmis in Vlaanderen. Privaatdruk (niet in de handel), 1951, 31 blz. Geïllustreerd.*

Dit is een beknopt overzicht, in vier schetsen, van de voornaamste oude Nederlandse Kerstgebruiken, waarvan sommige nog voortleven in het hedendaagse volksleven, geschreven met de bedoeling het « waarom » van deze gebruiken beter te belichten. S. handelt achtereenvolgens over: Het Feest van het Licht; Offerkoeken en Kerstgebak; Vlaamse Kerstgebruiken en verzonken klokken. Een zeer verzorgde uitgave, gedrukt op een liefhebberspers.

F. V. ES.

RUTGEERTS Albert. — *De Tover van het Kinderleven. Privaatdruk, 1951, 24 blz.*

In deze kleine brochure schetst S., gezien door de toverbril van zijn eigen herinneringen, het leven en het spel der kinderen van zijn generatie, in 't bijzonder het spel op straat en ook het vieren der grote feestdagen uit de jaarkring. Hij handelt tevens terloops over de betekenis en de evolutie van het kinderspel, het kinderlied en het kinderrijmpje. Zijn herinneringen aan de snoep- en speelgoedwinkel verdienen zeker genoteerd te worden.

F. V. ES.
